

Kinderopvang tot 2015: krimp en ‘yuppificatie’ zet door

Utrecht, 20 april 2012

Buitenhek Management & Consult

Winthontlaan 200
Postbus 85183
3508 AD Utrecht

T +030 287 59 59

F +030 287 59 60

info@buitenhek.nl
www.buitenhek.nl

INDEX

1. AANLEIDING	3
2. ONDERZOEKSMETHODE	4
3. ONDERZOEKSRESULTATEN	5
4. CONCLUSIE EN TOETSING AAN EERDERE VRAAGPROGNOSES.....	6
5. TREND: ‘YUPPIFICATIE’ KINDEROPVANG ZET DOOR	7
6. ARBEIDSPARTICIPATIE ALLEENSTAANDE MOEDERS ONDER DRUK.....	8
7. TOT SLOT	9

I. Aanleiding

Sinds 2008 stijgt de eigen bijdrage van ouders voor kinderopvang en in de huidige Rijksbegroting is tot 2013 een verdere stijging voorzien. Of het Catshuisoverleg daar nog een schepje boven op doet is vooralsnog onduidelijk.

De hogere ouderbijdrage heeft effect op de vraag naar kinderopvang en dat effect lijkt sterker dan tot nu toe werd aangenomen. In juni 2011 gaf minister Kamp (*zie reactie Kamervragen 22 juni 2011*) aan dat de dagopvang in 2011 met 4% zou groeien en dat tot 2015 de groei zou aanhouden. Uit de laatste brief van Kamp (16 maart 2012) blijkt nu dat de groei over 2011 - gemeten in aantal kinderen - een stuk lager uitvalt: geen 4% groei maar slechts 2% voor dagopvang. Dat betekent dat de gebudgetteerde groei de komende jaren een stuk lager zal uitvallen dan begroot.

Of er sprake is van een meevaller en hoe groot die is, is sterk afhankelijk van de ontwikkeling van het aantal plaatsingen voor dagopvang. Om dat in beeld te brengen is onderzoek gedaan naar het aantal plaatsingen op de dagopvang in maart 2012 en is dat aantal vergeleken met maart 2011. Daarbij is niet alleen gekeken naar het aantal geplaatste kinderen maar ook naar het aantal uren opvang per geplaatst kind. Daaruit blijkt dat tot 2015 de kansen op een krimpscenario groot zijn. 12% minder nieuwe plaatsingen in de dagopvang in vergelijking met vorig jaar betekent dat over drie jaar de dagopvang met dat percentage is gekrompen. Het betekent ook dat daarna de krimp doorzet in de buitenschoolse opvang. Die inschatting is conservatief aangezien er voor 2013 nog aanvullende bezuinigingen zijn begroot.

In het onderzoek is vervolgens gekeken waar de grootste vraaguitval optreedt. Geheel in lijn met recent onderzoek blijkt dat ouders met een lager inkomen als eerste afhaken. In die wijken valt de krimp veel hoger uit dan het landelijk gemiddelde.

Als we vervolgens kijken naar het gebruik van kinderopvang door huishoudens met een lager inkomen zien we sinds het begin van de bezuinigingen op de kinderopvangtoeslag (2009) een dalende trend. Gebruikers van kinderopvang vallen steeds vaker in een hogere inkomenscategorie. Op basis van dit onderzoek is te verwachten dat die ingezette 'yuppificatie' de komende jaren doorzet.

Maatschappelijk wordt die ontwikkeling pas echt relevant als er aanwijzingen zijn dat dit ook ten koste gaat van de arbeidsdeelname door gebruikers van kinderopvang.

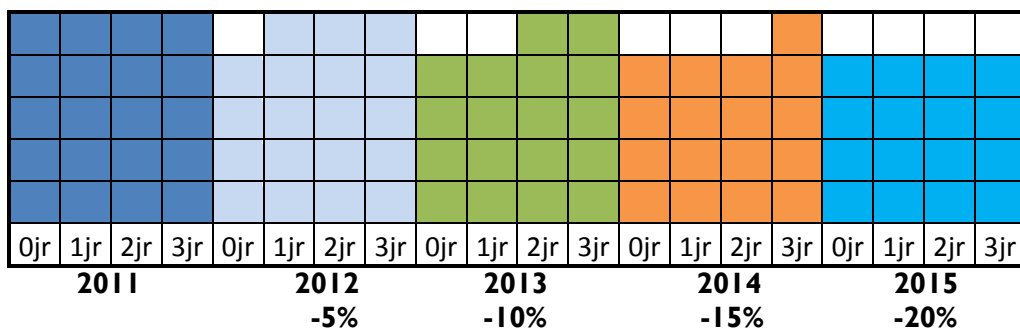
In een brief van minister Kamp (16 maart 2012) blijkt dat de arbeidsparticipatie van vrouwen in 2011 is gedaald maar dat alleenstaande moeders met jonge kinderen in 2011 de dans leken te ontspringen. Uit dit onderzoek blijkt dat zich bij deze doelgroep in het vierde kwartaal van 2011 een recorddaling voordoet. Op basis daarvan is te verwachten dat de arbeidsparticipatie van deze doelgroep in 2012 verder zal afnemen.

2. Onderzoeksmethode

Bij het onderzoek is een invulformulier voorgelegd aan de plaatsingsadministraties van 9 verschillende kinderopvangaanbieders verspreid over het land. Doel daarvan was om een beter beeld te krijgen van de middellange termijn ontwikkeling van de vraag (in kinderen en uren per kind).

Als aanbieders een vraaguitval melden van bijvoorbeeld 5% betreft dat een cijfer dat het effect meet voor het totaal aantal kinderen per werksoort.

Het onderschat echter het termijn effect doordat een lagere instroom uiteindelijk doorwerkt in de gehele bezetting. In onderstaand schema wordt duidelijk dat als bijvoorbeeld de instroom in 2012 20% lager is dat je op korte termijn een vraaguitval ervaart over de gehele groep dagopvang van slechts 5%. De vraaguitval werkt aan de voorkant werkt geleidelijk door in de vervolggroepen en levert uiteindelijk enkele jaren later een krimp op van 20%:

Om de werkelijke gevolgen voor de lange termijn begroting van zowel Rijk als ondernemers in beeld te brengen kan het helpen om de ontwikkeling van de vraag bij instroom te monitoren.

Door de instroom te peilen ontstaat een beter beeld van de effecten op de vraag naar opvang in de komende jaren. In de aanpak is gekozen voor een vergelijking tussen maart 2011 en maart 2012 in zowel kinderen als opvanguren per kind. Onderstaand de invulschema's die aan de plaatsingsadministraties zijn voorgelegd voor zowel de nieuwe plaatsingen dagopvang als buitenschoolse opvang (BSO). Op basis daarvan is de procentuele stijging van zowel het aantal kinderen als het gemiddeld gebruik per kind bepaald.

	Maart 2011	Maart 2012
1. Aantal 0-jarige kinderen in dagopvang in maart
2. Gefactureerde dagdelen / uren / omzet van deze kinderen

	Maart 2011	Maart 2012
3. Aantal 4-jarige kinderen in BSO in maart
4. Gefactureerde dagdelen / uren / omzet van deze kinderen

De inventarisatie is uitgezet bij 9 kinderopvangaanbieders. Gezamenlijk bedienen zij zo'n 8% van de kinderopvangmarkt. De organisaties zijn verspreid over het land.

3. Onderzoeksresultaten

De gemiddelde krimp van de instroom van geplaatste kinderen in de dagopvang bedraagt 12%. Per regio varieert de terugloop van de instroom in aantal kinderen van -27% tot -1%. Slechts één aanbieder in de onderzoekspopulatie ziet de instroom van dagverblijven nog stijgen (+24%). Vrijwel alle onderzochte aanbieders zien een terugloop in volume van het aantal nieuwe kinderen dat instroomt in de dagopvang. Op 2 aanbieders na zien alle 9 onderzochte aanbieders een krimp van 10% of meer. 2 van de 9 aanbieders hebben zelfs een krimp van de instroom dagopvang die meer dan 20% bedraagt. Gemiddeld is er nauwelijks sprake groei of krimp van het aantal uren per kind.

Bij de aanbieders die de grootste krimp in de dagopvang instroom signaleren (>20%) is aanvullend onderzoek gedaan. Daarbij is gekeken hoe groot het potentieel effect op de vraaguitval is van meer concurrerend aanbod in het werkgebied. Uit de analyse bij de aanbieder met de grootste krimp blijkt dat het aanbod dagopvang in het werkgebied met 4% is gestegen. Dat betekent dat het waarschijnlijk is dat meer dan 80% van de krimp is toe te schrijven aan vraaguitval bij ouders en dat minder dan 20% verklaard kan worden door toenemende concurrentie.

Ter toetsing is een vergelijkbare marktanalyse gemaakt bij de aanbieder met de op één na grootste krimp in de instroom van de dagopvang. Ook uit die marktanalyse blijkt dat slechts een fractie van de vraaguitval verklaard kan worden door toenemende concurrentie in het werkgebied.

In onderstaand schema zijn de onderzoeksresultaten samengevat:

Groei / krimp dagopvang maart 2011-maart 2012	Gemiddeld in %	Hoogste in %	Laagste in %
1. Aantal 0-jarige kinderen in dagopvang in maart	-12%	+ 24%	-27%

Het aantal 4 jarige kinderen dat in maart 2012 de buitenschoolse opvang (BSO) instroomde is vrijwel gelijk aan vorig jaar (-1%). Wel blijkt dat er per kind gemiddeld 4% minder uren BSO per week wordt afgenomen. Per regio varieert de terugloop van de instroom in aantal kinderen van +15% tot -11%. De ontwikkeling van het gemiddeld gebruik per kind varieert van +3% tot -20%. In onderstaand schema zijn de onderzoeksresultaten samengevat:

Groei / krimp BSO maart 2011-maart 2012	Gemiddeld in %	Hoogste in %	Laagste in %
3. Aantal 4-jarige kinderen in BSO in maart	-1%	+15%	-11%
4. Gemiddeld aantal uren per geplaatst kind in maart	-4%	+3%	-20%
Totaal opvangvolume nieuwe plaatsingen	-5%		

4. Conclusie en toetsing aan eerdere vraagprognoses

Het aantal nieuwe plaatsingen op kinderdagverblijven is het afgelopen jaar substantieel gedaald. terwijl het aantal nieuwe plaatsingen op de BSO het afgelopen jaar gelijk gebleven is.

Tot 2015 wordt een krimp voorzien van het volume aan dagopvang voor 0-4 jarigen van tenminste 12% in vergelijking met 2011. Voor BSO wordt tot 2014 een krimp voorzien van het volume van tenminste 5% in vergelijking met 2011. In deze verwachtingen zijn de voorgenomen bezuinigingen over 2013 nog niet verwerkt.

Een vergelijking met een eerdere prognose (Buitenhek, juni 2011 gemiddeld scenario) laat zien dat de prognoses voor de ontwikkeling van de BSO voor de periode 2011-2014 ongewijzigd zijn gebleven.

Voor de dagopvang moet de prognose neerwaarts bijgesteld worden en is de krimp 2 maal zo groot als eerder aangenomen (12% in plaats van 6%):

Prognose volumegroei	Prognose juni 2011: 2011-2014	Prognose april 2012: 2011-2014
Dagopvang	-6%	-12%
Buitenschoolse opvang	-5%	-5%

Het verschil met de ramingen van het Kabinet voor de groei van het kinderopvanggebruik in de komende jaren zijn veel groter omdat volgens deze ramingen beide opvangsoorten nog een substantiële groei tot 2015 kennen (zie reactie Kamervragen 22 juni 2011, SZW 2011).

Voor 2011 wordt de groei in de dagopvang geraamd op 4% en in de BSO op 9,4%. De groei neemt de komende periode af tot 1,4% in de dagopvang en 5,7% in de BSO in 2015. In de gastouderopvang heeft in 2010 als gevolg van de registratie-eisen aan gastouders een sterke daling plaatsgevonden. Verwacht wordt dat hierdoor ook de toekomstige groei afgeremd wordt. We gaan hierbij uit van een groei van 1% per jaar in zowel 2011 als 2015. Alle ramingen zijn afgestemd met en plausibel bevonden door zowel het CPB als het Ministerie van Financiën

5. Trend: ‘yuppificatie’ kinderopvang zet door

Op basis van de melding bij veel aanbieders met krimp dat de vraaguitval zich met name voordoet in gebieden met een relatief laag huishoudinkomen is aanvullend gekeken naar de trendmatige ontwikkeling in het gebruik van kinderopvang door huishoudens met lage inkomens.

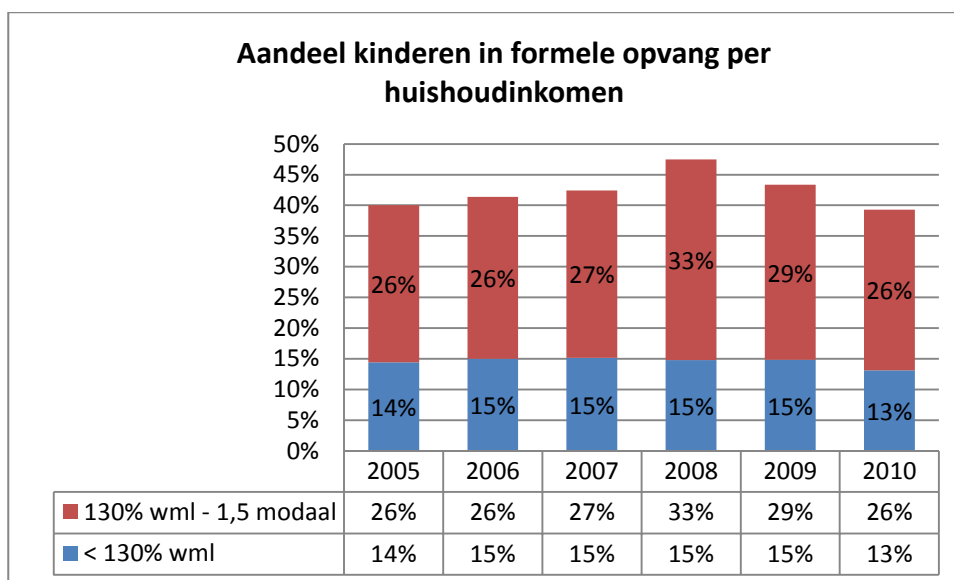
Daarvoor is gebruik gemaakt van de laatste jaarrapportage over kinderopvang (Kerncijfers OCW, 2011). Daarin zijn de gegevens over gebruik per inkomenscategorie opgenomen tot en met 2010 (In juni 2012 worden de definitieve cijfers over 2011 verwacht):

Tabel 4.5 | Gebruik kinderopvang naar inkomensklasse (aantal x 1.000)

	2006	2007	2008	2009	2010
Totaal aantal kinderen	413	587	733	802	822
Inkomensklasse <130% WML	62	89	108	119	108
Inkomensklasse tussen 130% WML en 1,5x modaal	109	160	240	229	215
Inkomensklasse tussen 1,5x en 2x modaal	102	140	160	191	193
Inkomensklasse >2x modaal	140	198	224	264	306

Bron Kerncijfers OCW, 2011

In onderstaande tabel zien we dat het aandeel kinderopvangkinderen uit gezinnen met een inkomen tot anderhalf keer modaal in 2008 nog bijna 50% bedroeg (2005: 40%). In 2009 en 2010 daalt dat aandeel tot onder het niveau van 2005.

Op basis van de informatie uit dit onderzoek is te verwachten dat dit aandeel de komende jaren verder zal afnemen. Om te toetsen of die ontwikkeling ook terug te zien is in de arbeidsparticipatie is gekeken naar de laatste kwartaalcijfers over 2011 van het CBS.

6. Arbeidsparticipatie alleenstaande moeders onder druk

Onderstaand de cijfers over arbeidsdeelname van vrouwen die minister Kamp presenteert in zijn brief (16 maart 2012) aan de Tweede Kamer over de kinderopvang:

Tabel 2: netto arbeidsparticipatie vrouwen

Netto arbeidsparticipatie	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Verskil '10-'11
Vrouwen 15-65	53,5%	55,2%	57,3%	59,2%	59,7%	59,7%	60,2%	0,5%
Vrouwen 25-35	73%	75,4%	77,1%	79,2%	79,1%	79,2%	78,4%	-0,8%
Vrouwen 35-45	65,6%	67,9%	71%	73,2%	74,4%	74,3%	74%	-0,3%
Moeders (lid van ouderpaar)	59,6%	62,3%	65,6%	68%	69,1%	69,7%	70,5%	0,8%
Alleenstaande moeder	54,6%	57%	59,6%	63,3%	63,3%	63,8%	64,6%	0,8%
Moeders met jonge kinderen (0-12 jaar)	60,4%	63,3%	66,2%	69,4%	70,4%	70,6%	71,1%	0,5%

Bron: statline, CBS

In de doelgroep voor de kinderopvang (vrouwen 25-45 jaar) zien we de arbeidsparticipatie in 2011 al afnemen. Ook de cijfers over het vierde kwartaal van 2011 laten een lager niveau zien dan het gemiddelde voor het gehele jaar wat wijst op een dalende trend. In 2010 waren de 4^e kwartaalcijfers nog hoger dan het gemiddelde over geheel 2010.

Netto arbeidsparticipatie vrouwen	geheel 2010 in %	4e kwartaal 2010	Geheel 2011 in %	4e kwartaal 2011
25 tot 35 jarigen	79,2	80,1	78,4	77,9
35 tot 45 jarigen	74,3	74,9	74	73,9

Bron CBS

Opvallend is dat de arbeidsparticipatie op jaarbasis van alleenstaande moeders in 2011 nog stijgt in vergelijking met 2010, van 63,8% naar 64,6%. Als we echter de kwartaalcijfers van 2011 erbij pakken zien we de arbeidsparticipatie van alleenstaande moeders in het vierde kwartaal 2011 met bijna 2% punten terugvallen van 65,7% naar 63,8% (-1,9%)¹.

Als we teruggaan in de tijd zien we dat sinds het begin van deze eeuw in geen enkel kwartaal de terugval in arbeidsdeelname van alleenstaande moeders zo groot is geweest.

Netto arbeidsparticipatie vrouwen	geheel 2010 in %	4e kwartaal 2010	Geheel 2011 in %	4e kwartaal 2011
Alleenstaande ouder	63,8	64,9	64,6	63,8

Bron CBS

Die doelgroep zit ook het meest in de wijken waar de kinderopvang nu de grootste uitval ervaart. De conclusie is dat ook de arbeidsparticipatie een dalende trend kent en dat die trend nog hoger uitvalt voor specifieke groepen met een lager dan gemiddeld inkomen.

¹ Via onderstaande link de bron van deze cijfers bij het CBS:
<http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=71958ned&DI=10&D2=1&D3=41&D4=7-10,12-15,17-20,22-25,27-30,32-35,37-40,42-45,47-60&HDR=T,G3&STB=G1,G2&VW=T>

7. Tot slot

Uit de onderzoeksresultaten blijkt dat tot 2015 de kansen op een krimpscenario voor de kinderopvang groot zijn. 12% minder nieuwe plaatsingen in de dagopvang in 2012 betekent dat over drie jaar het aantal kinderen in de dagopvang tenminste met dat percentage is gekrompen. Vervolgens zal ook krimp doorzetten in de buitenschoolse opvang. Die prognose kan nog lager uitvallen aangezien er voor 2013 aanvullende bezuinigingen zijn begroot en het Catshuisakkoord nog tot nieuwe maatregelen kan leiden.

De onderzoeksresultaten zijn in lijn met het recent onderzoek (Taxing childcare: effects on family labor supply and children, Gathmann en Sass 2012²). Daarin wordt onder andere aangetoond dat bij hogere ouderbijdragen voor kinderopvang juist huishoudens met lagere inkomens de opvang opzeggen en dat bij die groep ook de grootste negatieve effecten op de arbeidsdeelname optreden. Ook onderbouwt dat onderzoek dat kinderen meer risico lopen op ontwikkelingsachterstanden als zij geen gebruik maken van opvang.

Kinderopvang

Bij stijgende kosten van kinderdagverblijven houden ouders hun kinderen steeds meer thuis, met als gevolg een lagere arbeidsparticipatie van vrouwen. Terwijl er steeds minder een beroep wordt gedaan op de formele kinderopvang, neemt ook het beroep op informele kinderopvang af, wat impliceert dat de beide vormen complementair aan elkaar zijn. Dit concluderen Gathmann en Sass op basis van hun onderzoek naar een beleidswijziging in de Oost-Duitse deelstaat Thüringen in 2006. Door deze wijziging ontvangen ouders vanaf dat moment een subsidie als zij hun kinderen niet naar een kinderdagverblijf brengen. Als gevolg van de wijziging daalde het gebruik van de formele kinderdagopvang met elf procentpunten. Met name meisjes blijken hierdoor een ontwikkelingsachterstand op te lopen. Zij scoorden op de korte termijn beduidend slechter op zowel cognitieve als niet-cognitieve vaardigheden. Huishoudens met lage inkomens blijken gevoeliger te zijn voor de beleidswijziging dan huishoudens met een hoog inkomen.

Gathmann, C. en B. Sass (2012) Taxing childcare: effects on family labor supply and children. IZA Discussion Paper Series, 6440.

Bron samenvatting: Economisch Statistische Berichten, 13 april 2012, p.228

² zie <http://ftp.iza.org/dp6440.pdf> voor volledig rapport